TEKIJA NA BUNI*

* Rad je objavljen u *Godišnjaku*, BZK Preporod, Sarajevo, 2001, 155-160.

Derviški tarikati već od petnaestog stoljeća imaju značajnu misiju, u ovim našim krajevima, u širenju orijentalne – islamske kulture. Tekije u Bosni i Hercegovini najviše su podizane u gradovima, ali i u živopisnim selima, na visinama, obično prostorima kroz koje su proticale rijeke, često okružene surim planinama. U Bosni i Hercegovini, naročito su bili rašireni mevlevijski, kaderijski i nakšibendijski tarikati, ali i heterodoksni, halvetijski.*[1]

Tekije nisu bile samo mjesta u kojima se obavljao zikr (invokacija Božijeg imena), nego su postale i prve žive katedre filozofije i književnosti kod Bošnjaka. U njima se proučavao islam, u dubljem misaonom smislu, objašnjavao tesavvuf *[2], pisala poezija u proza na bosanskom, turskom i arapskom jeziku, te komentarisala djela poznatih tesavvufskih pisaca. Tako su priređivana posebna sijela, na kojima bi se, nakon derviškog obreda, razgovaralo o poeziji jednog od najvećih islamskih tesavvufskih pjesnika i filozofa Hazreti Mevlana Džemaluddina Rumija (13. st.), narodnog tesavvufskog pjenika Junusa Emrea (13. st.), Hadži Bektaša Velija (13. st.) i mnogih drugih.

*[1] ***Više o tome***: Džemal Čelić, *Derviški redovi u jugoslavenskim zemljama*, Sarajevo, 1986.

*[2] Simplificirano rečeno, tesavvuf je u kontekstu islamske civilizacije unutarreligijska, filozofska i književna pojava. Prva njegova komponenta, koju je u samom početku baštinio, je asketizam, u razvijenijoj formi naslijedio je misticizam, a najrazvijenija komponenta je panteizam (razvijanje univerzalne ljubavi). Osnovno polazište sufizma je Kur`an i njegove odredbe.

Poezija naših pjesnika derviša, pored toga što je pisana na bosanskom jeziku, arapskim pismom, namijenjena onima koji ne znaju turski jezik, stvarana je i na arapskom, turskom i persijkom jeziku.

Šejhove (pročelnike tekija) često su pomagali osmanski i bošnjački uglednici, pa im čak o svom trošku podizali i tekije. Brojni su primjeri za to: Derviš-paša Bajezidović, Ali-paša Rizvanbegović i mnogi drugi, koji su i sami bili pripadnici nekog od tarikata, uglavnom mevlevijskog.

Izvjesno je da su temeljni izvor tesavvufa Kur`an časni i hadisi, iako se ne mogu mimoići ni utjecaji grčke filozofije, a u šiitskim tarikatima i indoiranskih ideja, ali ne u tolikoj mjeri koliko su neki zapadni istraživači ove islamske škole naglašavali i na tome insistirali.*[3]

*[3] Huaert, Cl, *Textes persans relatifs a la secte des Hourofis*, Leiden,1909, G.M.S. vol. IX.

Općenito uzevši, četiri su osnovne odrednice tesavvufa i kao teorije i kao prakse:

- *Šerijat* (osnovni sunitski zakon);
- *Tarikat* (učenje i praksa određenog derviškog reda)
- *Marifet* (spoznaja Božije veličine);
- *Hakikat* (neposredno saznanje suštine Svemoćnog i Sveznajućeg).

Tesavvuf je ustvari sistem razmišljanja u težnji da se pomoću uništenja individualnog Ja dostigne Jednos, kao najveći stepen imanacije.

Među mnogim tekijama po Bosni i Hercegovini, od kopji neke još postoje i djeluju, ističe se tekija u Blagaju u kojoj je bilo više tarikata. Ljepotom ambijenta u koji je lociran, izaziva istovremeno i osjećaj straha i poštovanja kod svakog posjetioca, samim tim što su se nad njom nadvile sure stijene, pa se čini da su njen sastavni dio, iako se ustvari tekija na njih naslanja.

U vezi sa ovom temom, da se kratko osvrnemo na drevni grad Blagaj.
Evlija Čelebi, koji je putovao kroz naše krajeve u šesnaestom stoljeću, u svome *Putopisu*, između ostalog, za Blagaj veli da je to, u to vrijeme, bio tvrdi grad na vrletnoj litici, s dosta bedema. Sazidan je od tesanog kamena. S istočne strane imao je jednu visoku kulu, a s lijeve i desne pet velikih utvrda. Njegova gvozdena kapija se otvarala prema zapadu, a u njemu nije bilo hendeka, jer je okružen zastrašujućim provalijama. U šupljoj vrletnoj stijeni je svilo gnijezdo na hiljade raznovrsnih orlova i jastrebova.

Ovo mjesto je imalo petnaest nastanjenih kuća. Dizdar i posada grada su stanovali ispod utvrde. Kapije toga utvrđenog grada su bile uvijek zatvorene.*[4]

*[4] Evlija Čelebi, *Putopis. Odlomci o jugoslavenskim zemljama.* Preveo, uvod i komentar napisao Hazim Šabanović, Sarajevo, 1967, str. 453-455.

S jedne strane na drugu prelazilo se kamenim ćuprijama. U samim zidinama, pored jedne zanimljive džamije, koja je nosila ime sultana Mehmeda Fatiha, uzdizala

se još jedna veća džamija sagrađena od čvrstog kamena, pokrivena olovom, te medresa i omanji hamam.*[5]

Impresivan izvor Bune, poznat je u svijetu, ne samo svojim izgledom, nego i bistrinom, bojom i čistoćom vode. Te vode tako huče, da se taj zvuk odbija o stijene i nadaleko čuje. Baš tu, kao nigdje na svijetu, živi preko četiri stotine vrsta ptica, kukaca i riba. To je pravi rezervat faune, toliko rijetke da je to teško objasniti. Blagaj je stanište orlova, koji nekim čudnim senzibilitetom, ili ugrađenim senzorom u sebi, predosjete opasnost, pa tada napuštaju svoja stalna mjesta i odlaze u nepoznato.

Za ovo Bogom nadahnuto mjesto, vezane su mnoge legende, ali i istinite priče. Ispričajmo barem neke od njih. Jedna od mnogih legendi kazuje da je nekada u pećini živio ognjeni zmaj, a narod tog kraja mu je morao darivati svake godine jednu djevojku. Zmaj je zaželio Milicu, lijepu kćerku hercega Stjepana, čije zidine iznad vrela podsjećaju na to vrijeme. Tada je tu, iznenada stigao Saltuk*[6], derviš-pobožnjak, čovjek nadnaravnih osobina. On je uspio savladati ognjenog zmaja, a u znak zahvalnosti, herceg mu je dao svoju kćerku i podigao mu tekiju na tom mjestu. Kurbani koji se kolju, njihovo meso se ne jede, nego se baca orlovima da se nahrane. Zanimljivo je da se orlovi ne boje čovjeka, ne napadaju ga i ne bježe od njega. Još jedna zanimljivost vezana je za ovaj utvrđeni grad i njegovu rijeku. Naime, derviši nikada ne jedu ribe iz Bune, smatrajući da bi ih snašla nesreća, ali ih svakodnevno hrane.

Zar je ikakvo čudo da se oko ovoga veličanstvenog mjesta pletu razna kazivanja, koja je budila i nadgrađivala ljudska mašta.

O tome ko je podigao ovu tekiju postoje razne tvrdnje. Prvi spomen o ovoj blagajskoj tekiji, koliko se do sada zna, donosi Evlija Čelebi. Izgradnju ove ustanove on pripisuje mostarskom muftiji Ziaudinu Ahmedu ibn Mustafi, rođenom Mostracu, koji je u rodnom gradu bio profesor i muftija oko četrdeset godina. Iza sebe je ostavio nekoliko knjiga iz islamskog prava, od kojih je najpoznatije djelo zbirka fetvi (pravnih mišljenja). Sačuvalo se više prepisa toga djela, što nam kazuje da je bilo veoma popularno i proučavano. Umro je 1748. godine.*[7]

*[5] ***Vidi***: Hamdija Kreševljaković, *Hamami,* Beograd, 1937.

*[6] Sari Saltuk je derviš bektašija, porijeklom iz Buhare. Pravo ime mu je Mehmed.

*[7] Safvet-begBašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini,* Zagreb, 1931, str. 4.

■ RESTAURIRANI OBJEKAT TEKIJE NA IZVORU RIJEKE BUNE

Prema oskudnim rukopisnim izvorima i literaturi može se zaključiti da je prvo ova tekija bila bektašijskog, a potom halvetijskog reda, čiji je osnivač Abu Abdullah Siradžuddin Omar Halveti. Halvetije predstavljaju posebno sufijsko bratstvo, u svojim počecima s tendencijom asketizma, što islam ne prihvata, jer propisuje ravnotežu između rada i ibadeta, između ovoga i drugoga svijeta, što znači između tijela i duha.

Halvetijski tarikat je stigao u našu zemlju s osmanskim Turcima i u početku je bio vezan za kult imama Hazreti Alija r.a. Kolijevka mu je Azerbejdžan i Horasan. Kako kazuje legenda, Omar Halveti je postio dvanaest dana u mjesecu, u čast dvanaest imama. Odgoj murida, odnosno sljedbenika ovoga tarikata, bio je veoma strog. Nakon obavljanja namaza, šejh bi murida vodio za ruku i polahko izgovarao „la ilahe illallah“, a on bi to ponavljao 101, 151 i 301 puta dnevno. Zatim je murid morao da uči „esma-i seb'a“ (sedam Božijih imena: La ilahe illallah, Allah, Huve, ja Hakk, ja Hajj, ja Kajjum, ja Kahhar, što se podudara sa drugim tarikatima i predstavlja simboliku sedam nebeskih sfera. Prva faza je trajala šest do dvanaest mjeseci. Tek tada bi murid postajao ravnopravan član sa ostalim dervišima. Kako vidimo, tu su sadržani i elementi šiitskog tarikata, da bi kasnije u tekiji djelovali izrazito sunitski tarikati: nakšibendijski i kadirijski.

Nakšibendijski tarikat je bio vrlo raširen u Bosni, a javlja se već u petnaestom stoljeću, da bi svoj pravi procvat doživio nakon četiri vijeka, za djelovanja najznačajnija četiri šejha ovoga tarikata: Sirri-babe (1775-1847), Hasan-babe, Mejli-babe i Husein-babe.

Šejh Sirrija (Sirri-baba) bio je poznati pjesnik na turskom i bosanskom jeziku. Njegove pjesme su duboko misaone, prepune simbola i metafora. Jasno je da i on, kao i drugi veliki pjesnici-derviši traži puteve približavanja predvorju Istinitog:

Ne puštaj me svojom dobrotom od sebe,
Da bi sam u sebi našao lijek.
I da svakog ubogoga ne smatram liječnikom...
Oživi moje srce svjetiljkom ljubavi prema Tebi i

*Osjećajem prema Tebi uravnoteži moj karakter**[8]

*[8] Šaćir Sikirić, *Pobožne pjesme Sirrija*, Glasnik IVZ, Sarajevo, 1941, 11, str.348.

Ova tekija na Buni je bila najprije zasvođena kupolom, o čemu svjedoči i tarih (spomen obilježje) o obnovljenom zdanju. Ovdje donosimo dio tariha pjesnika Bošnjaka, koji se javlja pod pseudonimom Vaiz:

Nesumnjivo to je bogougodnika stanište
Oko kojeg Hidr, kao oko Kabe, kruži
Svi koji ovo privlačno mjesto posjete
U zanosu, iz duše, Feth-dovu uče

Sve vrste ptica koje na svijet postoje
Tu, baš na tom mjestu, svijaju gnijezdo svoje

Tvorac je zajamčio nafaku svima,
Pa je, bez da se trude, podaruje i njima.
Iz svih krajeva svijeta ovdje sreću traže,
I tu, iz duše, iz srca, žrtvu doprinose.
Ako im škrtac zalogaj pruži, ptice ga ne uzimaju,
A ni žrtvi nasilniku ne prilaze i ne jedu je,
Jer, imetak nasilnika, prava ognjena vatra je.
Ako se nađe čovjek darežljiv, plemenit,
Žrtvu primaju, njome se hrane,
Izlaze iz svojih skrovišta, istina je,
Darovateljima svojim iskreno dobro čine.
1716

DIO REKONSTRUIRANOG KOMPLEKSA TEKIJE NA BUNI

Ovdje se ne radi o prvobitnom tarihu, nego o godini obnove tekije. Pošto je tekija

DIO REKONSTRUIRANOG KOMPLEKSA TEKIJE NA BUNI

sagrađena pod samom surom stijenom, često se događalo da su se njene gromade odvaljivale, i tako je bila tokom svoga trajanja izložena rušenju. Prema ovom tarihu, obnovljena je tokom 1716. godine.

Sadašnji izgled tekije dosta se razlikuje od prvobitnog. O tome nam svjedoče tri porušene zgrade, koje jedva da se prmjećuju. One su predstavljale ribat, gdje su stanovali derviši, zatim džamija nasvođena kupolom i imare, javna kuhinja u kojoj su se hranili siromasi i putnici - namjernici.

U prizemlju ovoga zdanja nalazila se mejdan odaja, prostorija u kojoj su derviši vodili razgovore i komentirali djela velikih sufija i filozofa, kao što su, već spomenuti, Hazreti Mevlana Dželalludin Rumi, Junus Emre (13. st.), Hadži Bektaš Veli, i mnogih drugih. Na katu je semahana u kojoj se obavljao zikr, te musafirska odaja - soba za goste. Iznad vrata semahane zapisano je:

O Ti, koji otvaraš svaka vrata, i nama otvori najbolja!

Uz semahanu i musafirsku odaju bili su čardaci, izbočeni dijelovi, što je davalo još ljepši vizuelni doživljaj.

U zidu musafirhane i musafirske odaje je udubljenje u obliku tabuta, da bi svako ko uđe u ove prostorije shvatio da smo na ovome svijetu na proputovanju.

Hamam je veoma zanimljiv dio tekijskog enterijera, natkriven kupolom i sa koritom u ornamentici. To je, po Čeliću, najljepši primjer hamama u Bosni i Hercegovini, sa toplom i hladnom vodom, koja dolazi iz posebne prostorije uz kahveodžak, Voda se grije ispod kamenog poda uz pomoć glinenih cijevi. Hamam je podigao poznati hercegovački vakif Karadžoz-beg u šesnaestom stoljeću.

Godine 1851. ovu tekiju je obnovio Omer-paša Latas, koji je stigao u Bosnu da se razračuna s bosanskim begovatom, pod izlikom da pacificira Bosnu.

Tekija je te godine restaurirana u stilu dekadentne osmanske arhitekture. Utjecaji Evrope, posebno Francuske, bili su veliki, pa su barok i rokoko stil zavladali i u

arhitekturi. Tako se ni Bosna nije mogla oteti tim utjecajima. Jedino je džamija Husein-kapetana Gradaščevića u Gradačcu, Husejnija, građena u starom stilu, koja ima i karaule. Na njima i na džamiji prevlađaju drveno-rezbarski motivi, a na šerefetim i česmama motivi sa stećaka.

Prilikom restauriranja blagajske tekije, stropovi su podignuti, a ognjište u kuhinji također uzdignuto i uvučeno u nišu. Dva današnja zdanja predstavljaju turbe i tekiju, U turbetu su dva mezara, od kojih se jedan pripisuje već spomenutom Sari Saltuku, a drugi šejhu ove tekije Ačik-paši, koji je sahranjen u dvorištu sultan Sulejmanove džamije u Blagaju.

Zna se da je 1848. godine Ačik-paša Muhamed Hindi postao šejh tekije. On se pretvarao da je Indijac, a ustvari je bio poslan od strane osmanske vlade da prati djelovanje Ali-paše Rizvanbegovića, i ostalih prvaka Bosne i Hercegovine, koji su se bili već prilično osamostalili.*[9] Nakon njega šejh ove tekije bio je njegov sin Sejdo Šehović (umro 1925).*[10]

I ova je, kao i druge tekije po Bosni i Hercegovini, bila sastajalište učenih ljudi. Tu su obavljali zikr mnogi mostarski učenjaci i pjesnici, kao što su mostarski filozof Mustafa Ejubović, šejh Jujo (1650-1707), njegov učenik Ibrahim Opijač /1678-1726), pisac djela *Bulbulistan* – Fevzi Blagajac (umro oko 1747. godine) i mnogi drugi.

■ REKONSTRUIRANI I RESTAURIRANI KOMPLEKS TEKIJE NA BUNI

*[9] Džemal Čehajić, n.d., str. 99-100.

*[10] Džemal Čehajić, n.d., str. 100.